

Ruben Willaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Burgemeester Portmanslaan 39 (Dendermonde, Oost-Vlaanderen)

Projectcode: 2020H28
Augustus 2020

ARCHEOLOGIENOTA
BUREAUONDERZOEK (FASE 0)
DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteur: Aaron Willaert

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Ruben Willaert, OE/ERK/Archeoloog/2015/00069

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2020

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

1	Resultaten van het bureauonderzoek	7
1.1	Administratieve gegevens	7
1.2	Onderzoeksoopdracht.....	9
1.2.1	Doelstelling.....	9
1.2.2	Onderzoeksvragen	9
1.2.3	Juridische context	9
1.2.4	Randvoorwaarden	9
1.2.5	Archeologische voorkennis van het terrein.....	9
1.3	Werkwijze en strategie.....	10
1.3.1	Methode.....	10
1.3.2	Fysisch geografische situatie	10
1.3.3	Historische context en bekende archeologie	10
1.3.4	Archeologische indicatoren.....	10
1.3.5	Verstoringshistoriek	11
1.3.6	Introductie tot het projectgebied	12
1.3.6.1	Ruimtelijke situering	12
1.3.6.2	Geplande werken.....	13
1.4	Assessmentrapport.....	16
1.4.1	Fysisch geografische en geologische situatie	16
1.4.1.1	Landschappelijke situering	17
1.4.1.2	Tertiaire lithostratigrafie	21
1.4.1.3	Quartaire lithostratigrafie.....	22
1.4.1.4	Bodemvormingsprocessen	23
1.4.2	Historische en archeologische voorkennis	24
1.4.2.1	Overzicht van de gekende archeologische waarden.....	24
1.4.2.2	Historische context en bekende archeologische vindplaatsen	28
1.4.2.3	Archeologische indicatoren en cartografische bronnen	29
1.4.2.4	Huidige gebruik en verstoringen	33
1.5	Synthese.....	36
2	Bibliografie.....	38

FIGURENLIJST

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).	8
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt).	8
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).	12
Figuur 4: Foto's huidige toestand (bron: opdrachtgever).	13
Figuur 5: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).	14
Figuur 6: Sloopplan (bron: opdrachtgever).	15
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).	18
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).	18
Figuur 9: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de waterlopen (Bron: Geopunt).	19
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).	19
Figuur 11: Hoogteverloop, NW-ZO (Bron: Geopunt).	20
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).	21
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).	22
Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).	23
Figuur 15: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen binnen een straal van 750 meter (Bron: Geopunt).	24
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, ca. 1560 (Bron: NGI Cartesius).	29
Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).	30
Figuur 18: Projectgebied weergegeven op een plan van 1830 (Bron: NGI Cartesius).	30
Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).	31
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de Vandermaelenkaart, 1846-1854 (Bron: Geopunt).	31
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).	32
Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van 1930 (Bron: NGI Cartesius).	32

Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).....	33
Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).	34
Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).	34
Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).	35
Figuur 27: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).	35

TABELLENLIJST

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek..... 7

Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens. 16

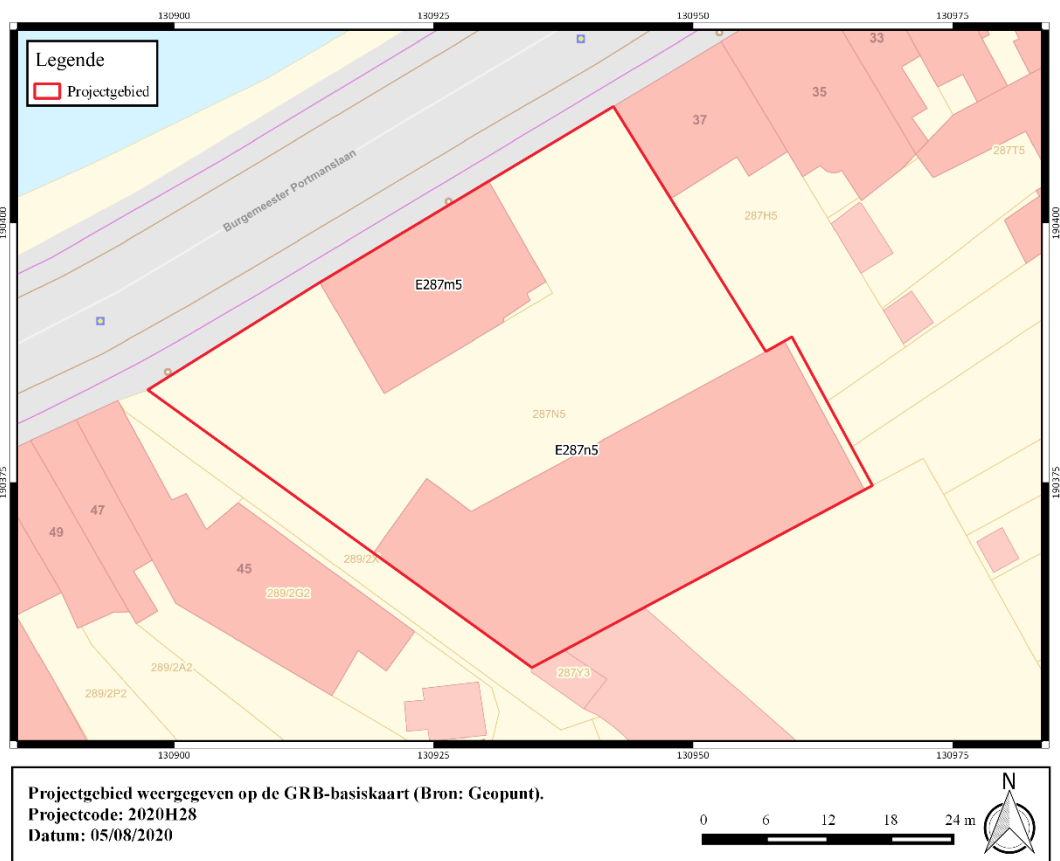
1 Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Administratieve gegevens

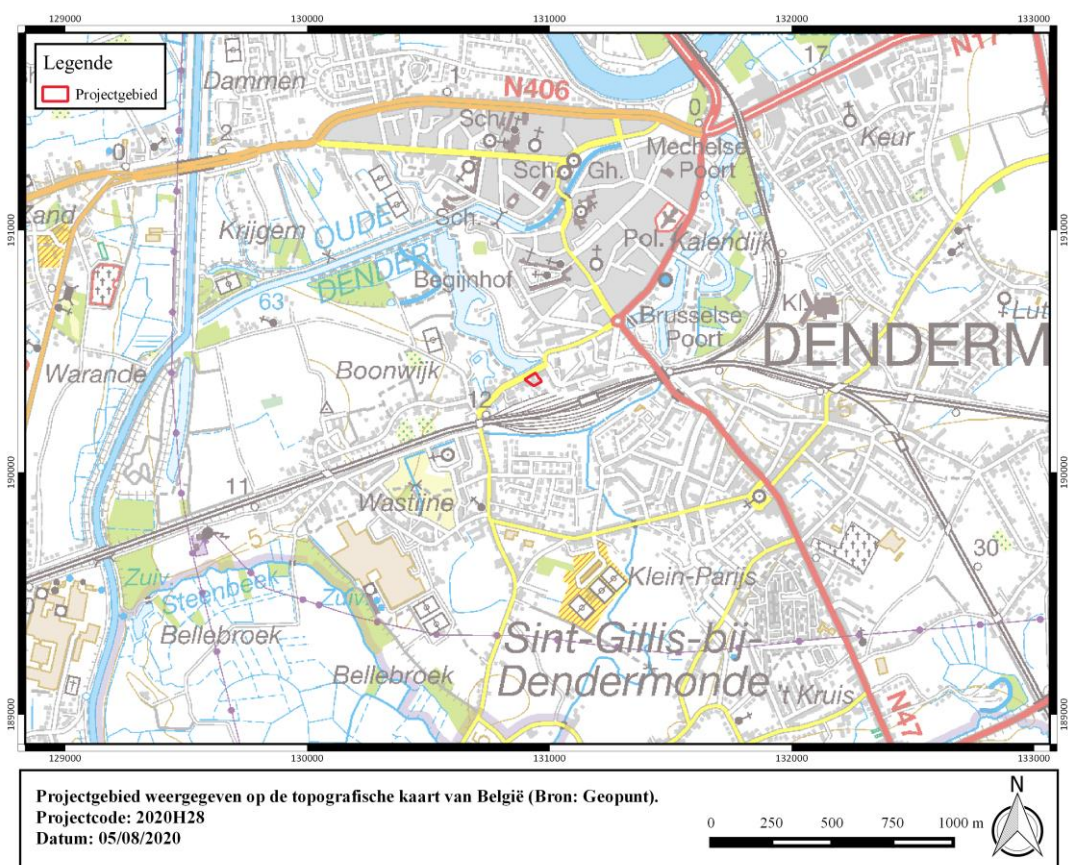
Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	Oost-Vlaanderen
	Gemeente	Dendermonde
	Deelgemeente	/
	Postcode	9200
	Adres	Burgemeester Portmanslaan 39-41 9200 Dendermonde
	Toponiem	Burgemeester Portmanslaan 39
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	$X_{\min} = 130884$ $Y_{\min} = 190350$ $X_{\max} = 130983$ $Y_{\max} = 190418$
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Dendermonde, Afdeling 1, Sectie E, nr's: 287m5, 287n5 Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Wouter Van Goidsenhoven (erkend archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Elke Ghyselbrecht (aardkundige) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	/	

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt).

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Doelstelling

Het archeologisch vooronderzoek betracht altijd eerst door raadpleging van gekende en ontsloten informatiebronnen tijdens een bureauonderzoek eventueel aanwezig archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied te inventariseren, waarderen en veiligstellen.

1.2.2 Onderzoeksvragen

Voor het bureauonderzoek zijn volgende onderzoeksvragen te formuleren:

- Hoe is de aardkundige opbouw van het onderzoeksgebied?
- Welke processen van bodemvorming zijn bekend?
- Welke geomorfologische processen zijn te bekend?
- Welke aardkundige eenheden zijn archeologisch relevant en wat is hun diepteligging?
- Zijn er archeologische resten bekend binnen de grenzen van het plangebied?
- Welke is de aard en ouderdom van bekende archeologische resten?
- Welke is de conserveringsgraad en gaafheid van bekende archeologische resten?
- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventueel aanwezige archeologische resten?

1.2.3 Juridische context

Het onderzoeksterrein situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied. Het plangebied is gelegen binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Dendermonde. Het onderzoeksterrein situeert zich noch binnen een archeologische site, noch binnen een zone waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt.

De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt 1962 m²; vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.2.4 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein

Binnen de grenzen van projectgebied Burgemeester Portmanslaan 39 werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

In de omgeving zijn wel enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. infra).

1.3 Werkwijze en strategie

1.3.1 Methode

In de praktijk resulteert het bureauonderzoek in een inschatting van het archeologisch potentieel van een onderzoeksgebied. Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek.

Pas na de vaststelling van het archeologisch potentieel kunnen onderbouwde inschattingen worden gemaakt over de planeffecten op eventueel archeologisch erfgoed.

1.3.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen.

De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad en gaafheid van het archeologische erfgoed.

Volgende informatiebronnen werden geconsulteerd t.b.v. een eerste aardkundige analyse:

- Tertiair en Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Toelichting bij de Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart van Vlaanderen
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen

1.3.3 Historische context en bekende archeologie

Beschikbare historische en toponymische kennis over woonplaatsen (buurtschap, gehucht, dorp, stad) in en nabij het onderzoeksgebied kan een zinvol kader bieden om de betekenis van bekende archeologische vindplaatsen te evalueren.

Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het onderzoeksgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed¹ geraadpleegd en is lokaal geïnformeerd naar recent onderzoek.

1.3.4 Archeologische indicatoren

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties. Ze vormen fysiek aanwijsbare

¹ <https://cai.onroerenderfgoed.be/>

fenomenen die een aanwijzing kunnen zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van archeologische sites.

Archeologische indicatoren zijn gezocht in de Centrale Archeologische Inventaris van het Agentschap Onroerend Erfgoed en in ontsloten cartografische bronnen.

1.3.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van het onderzoeksgebied bepaalt in belangrijke mate de te verwachten gaafheid en bewaringsgraad van eventueel aanwezig archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, beschikbare plannen van (verdwenen) constructies, verslagen van bodemonderzoeken en saneringen of informatie over delfstoffenwinning relevante informatie bieden.

Aanvullende informatie over recent historisch landgebruik is afkomstig van geraadpleegde luchtopnames vanaf 1971.²

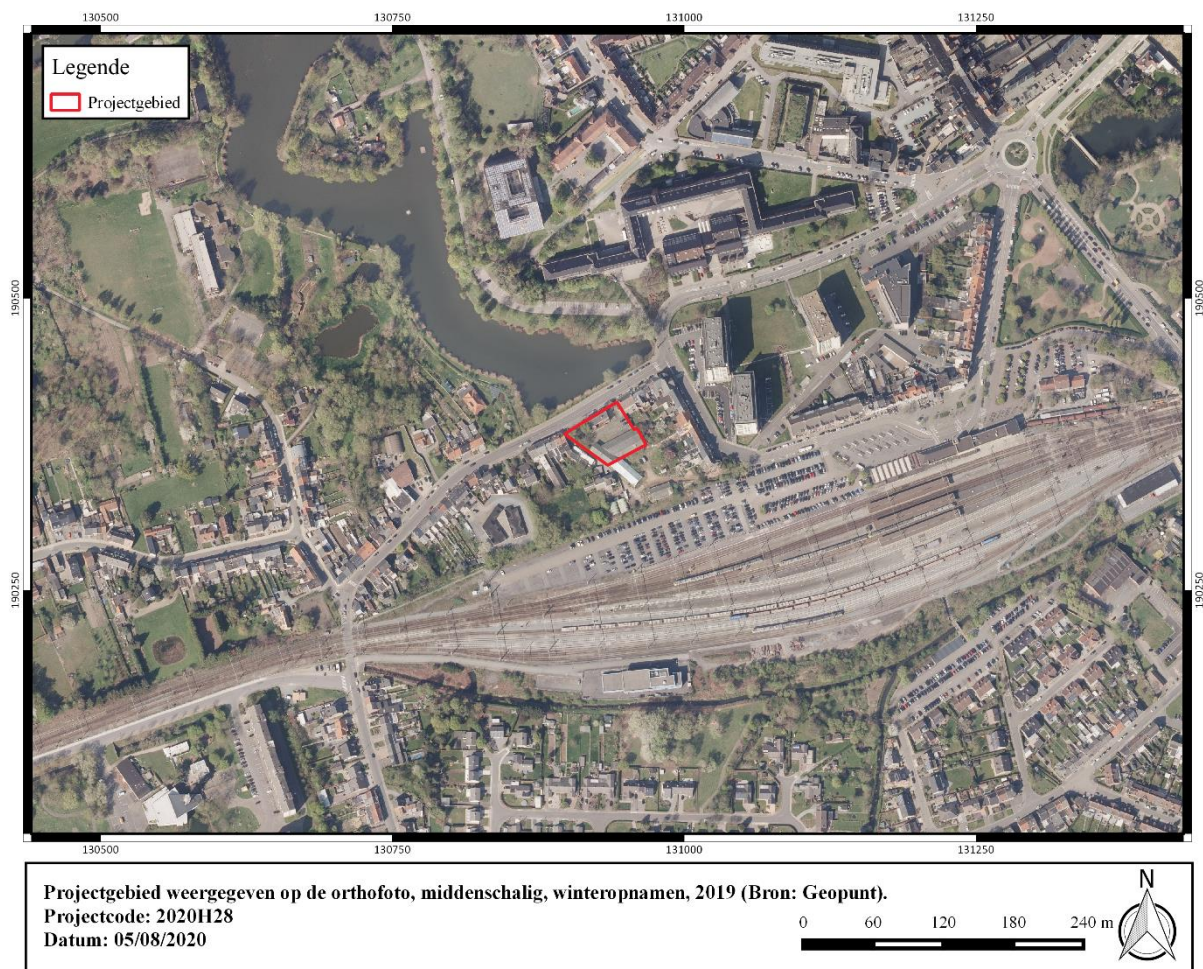
² <http://www.geopunt.be/>

1.3.6 Introductie tot het projectgebied

1.3.6.1 Ruimtelijke situering

Het plangebied is gelegen in Dendermonde, in de provincie Oost-Vlaanderen. Het terrein grenst ten noorden aan de Burgemeester Portmanslaan, die een zuidwestelijke invalsweg is richting de stadskern van Dendermonde. De overige zijden sluiten aan bij bebouwde percelen. Ca. 60 meter ten zuiden situeert zich het station.

Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).

1.3.6.2 Geplande werken

1.3.6.2.1 Bestaande toestand

De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt ca. 1926 m². Op heden is ca. 900 m² van het terrein bebouwd. Deze bebouwing betreft een woning en een loods. De bebouwing is op heden niet onderkelderd. Centraal is een zone van ca. 660 m² verhard. In het westelijk deel is vegetatie aanwezig in de vorm van bomen.

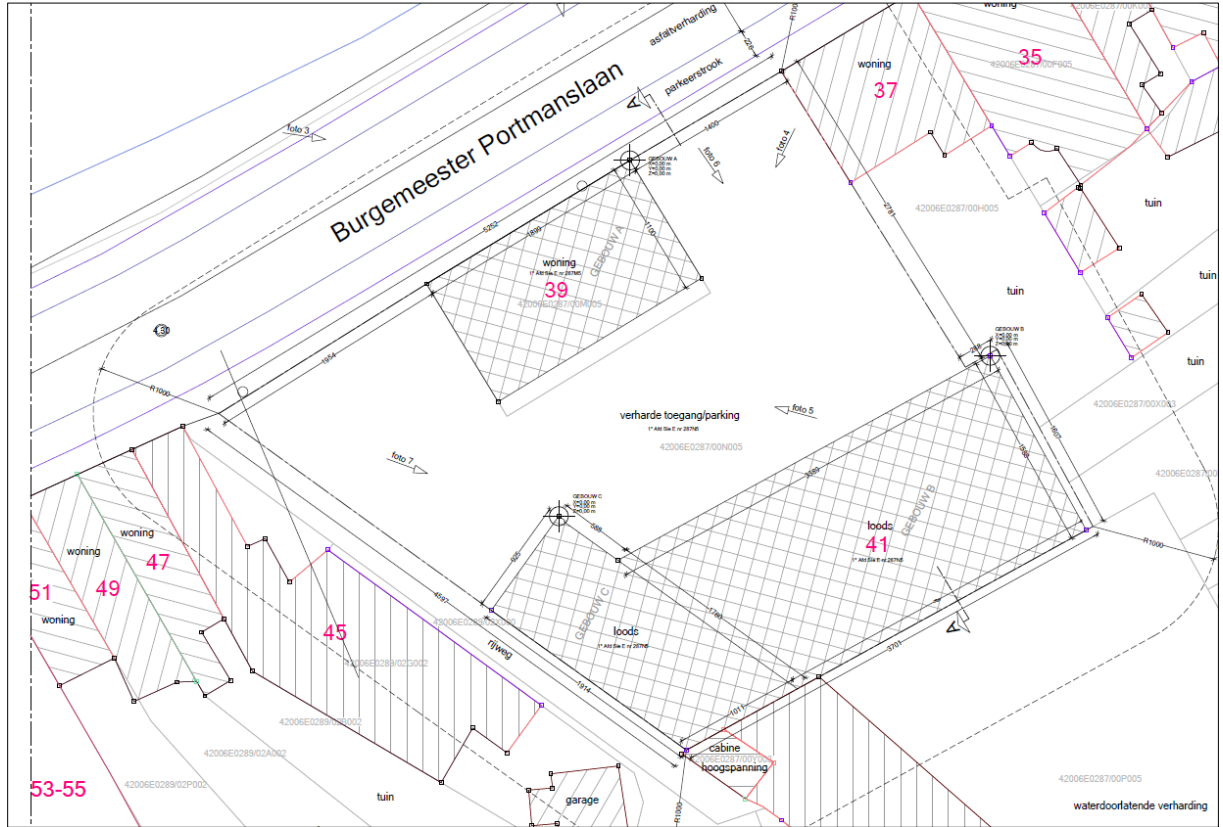
Figuur 4: Foto's huidige toestand (bron: opdrachtgever).

Figuur 5: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).

1.3.6.2.2 Ontworpen toestand

De opdrachtgever plant de sloop van het bestaande gebouwenbestand inclusief funderingen (660 m²). Tevens wordt alle verharding uitgebroken (900 m²). Na de noodzakelijke sloopwerken wordt het terrein bouwrijp gemaakt. Voor het bouwrijp maken van het terrein dient met een algemene bodemingreep rekening gehouden te worden van ca. 50 cm-mv.

Figuur 6: Sloopplan (bron: opdrachtgever).

1.4 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.

Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.4.1 Fysisch geografische en geologische situatie

Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.

Bron	Informatie
Landschappelijke situering	Stedelijke gebieden en havengebieden
Tertiair	Formatie van Lede
Quartair	Type 3
Bodemtypes	OB
Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen	4.2 – 4.5 m TAW
Hydrografie	Denderbekken, deelbekken Vondelbeek

1.4.1.1 Landschappelijke situering

Het plangebied is gelegen binnen stedelijke gebieden en havengebieden, in de Vlaamse Vallei.

De Vlaamse Vallei vormt een lage zandige vlakte met een gemiddelde topografische ligging lager dan 10 m TAW. Deze zandige vlakte helt licht naar het noorden af. De Vlaamse Vallei en haar vertakkingen vormen een complex van deels bedolven pleistocene thalwegen die in opeenvolgende fases tot diep in het substraat ingesneden werden en tussendoor met afzettingen opgevuld werden. De dikte van het pakket kan op sommige plaatsen meer dan 25 meter bedragen. Het huidige oppervlak valt samen met de top van de laatste fluvioperiglaciale Weichseliaanafzettingen. Op het eind van het Weichseliaan en doorheen het Holocene werd dit oppervlak ingesneden door de rivieren en tot laagterras in reliëf gesteld. Het jong alluvium heeft deze vroeg-holocene dalen gedeeltelijk opgevuld. De holocene alluviale valleien vertonen een sterk meanderend karakter in tegenstelling tot de oudere vlechtende rivierpatronen.

De verdere ontwikkeling van de oostwaartse afstroming via de Schelde tijdens het Holocene vindt waarschijnlijk zijn oorzaak in de noordelijke afdamming van de naar het noorden afvloeiende pre-holocene Schelde door de vorming van de noordelijk gelegen dekzandruggen. Hierdoor ontwikkelde de Schelde een nieuwe weg in het fluvioperiglaciaal laagterras.

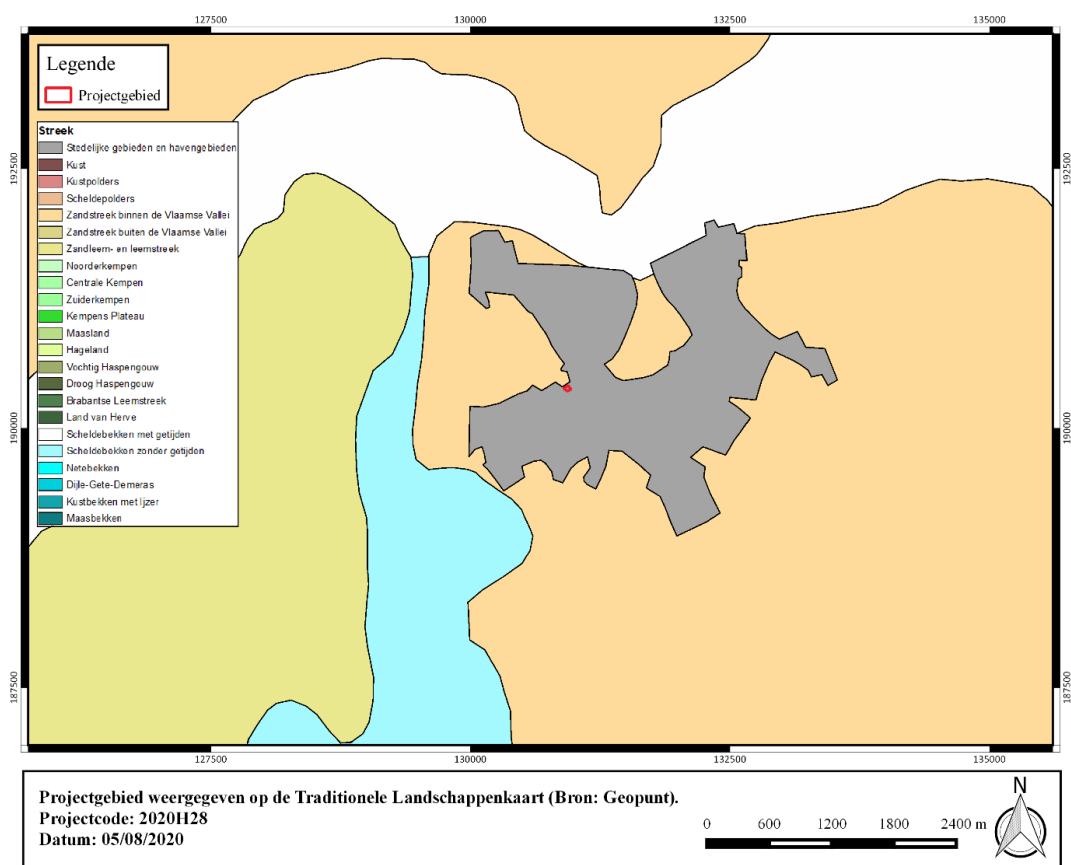
In de Vlaamse Vallei komt op het laagterras een microreliëf voor dat vooral bij de afzetting van de eolische dekzanden en boreale stuifzanden gevormd is, maar ook elementen omvat die van de verwilderde fluvioperiglaciale, pre-holocene dalbodem overgeërfd zijn (zoals bijvoorbeeld donken). De dekzandruggen kwamen tot ontwikkeling in het laat-Pleniglaciaal (76.000-14.640 jaar geleden) in een koude en droge periode, waarbij de wind door de beperkte vegetatie vat kreeg op het zandoppervlak. Alle voornoemde morfologisch eenheden kunnen verschillende meters boven het reliëf uitsteken. De topografische ligging van de Vlaamse Vallei weerspiegelt soms ook de aanwezigheid van bedolven Tertiaire Getuigenheuvels.

Het plangebied zelf is gelegen in het interfluvium tussen de Schelde en de Dender, in het Holocene alluvium tussen beide rivieren. Zowel de Schelde en de Dender zijn uitlopers van de Vlaamse Vallei. Het terrein is gelegen op een hoogte van ca. 4.2 – 4.5 m TAW en kent een relatief vlak verloop.

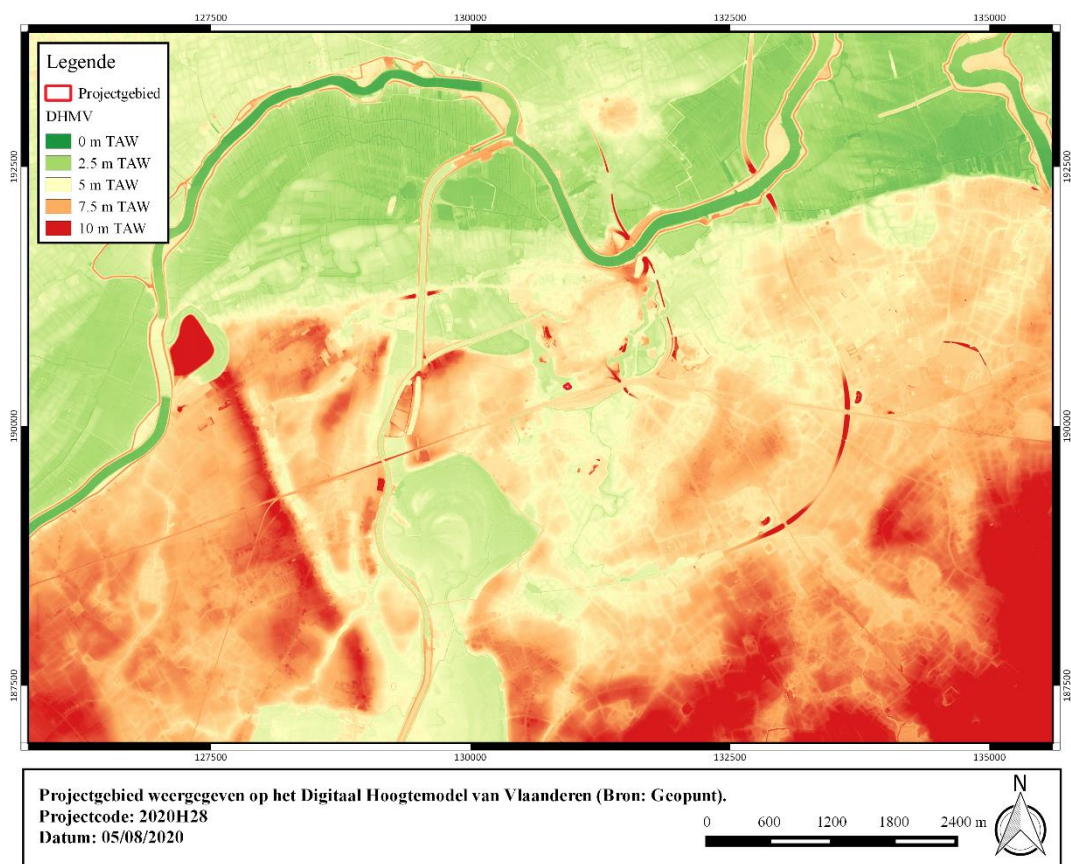
Hydrografisch is het plangebied gelegen in het Denderbekken, deelbekken Vondelbeek.

Het landschappelijk kader op de rand van brede valleien, moet een zekere aantrekkingskracht uitgeoefend hebben op jager-verzamelaars in de regio.

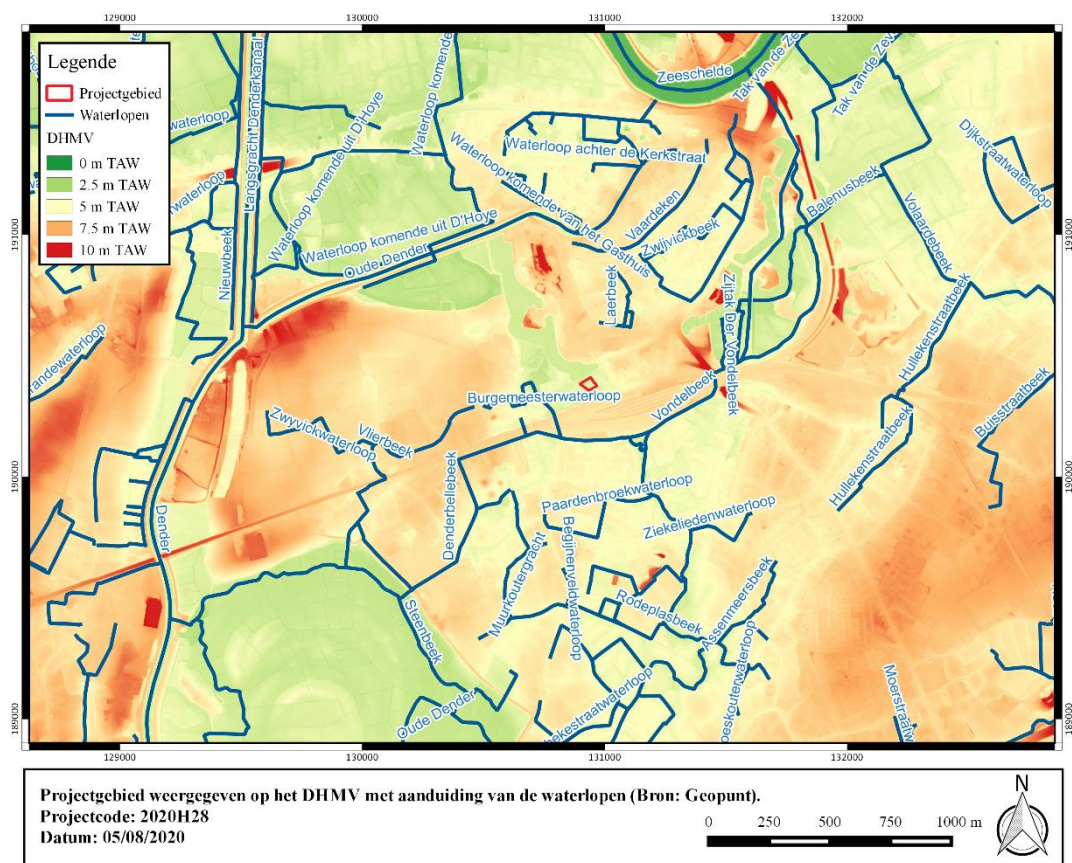

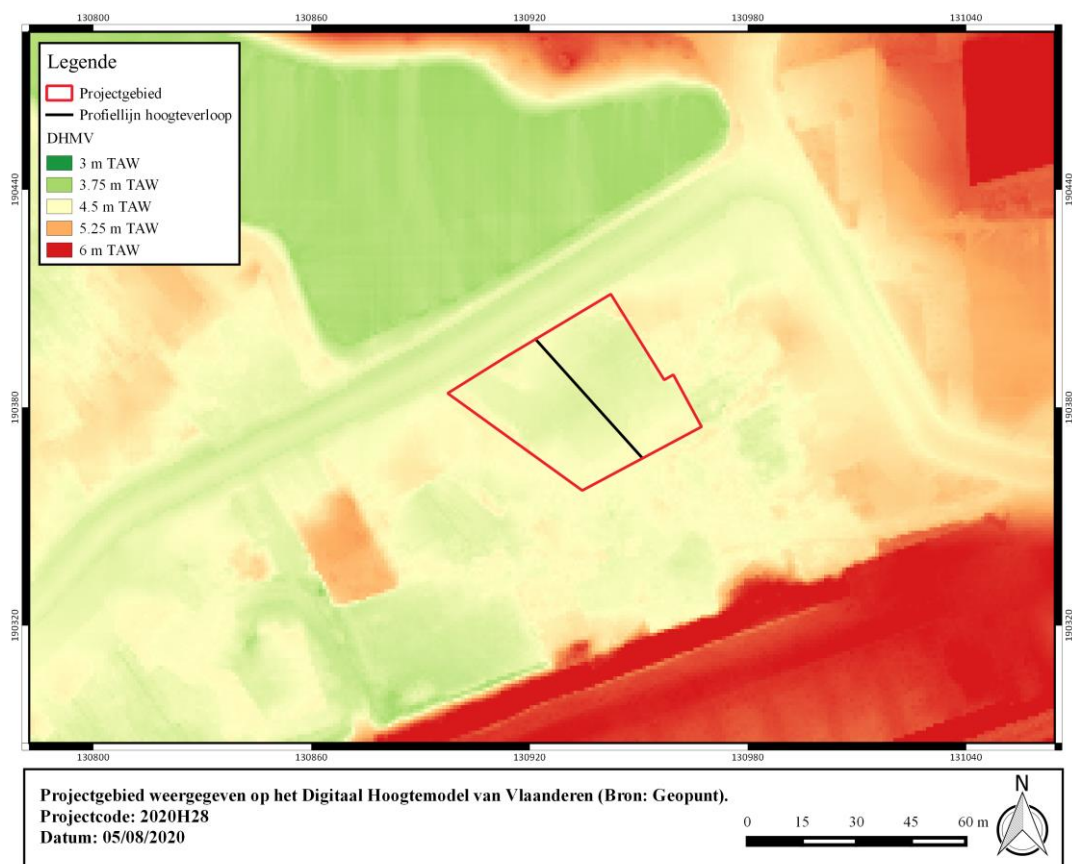
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).

Figuur 8: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

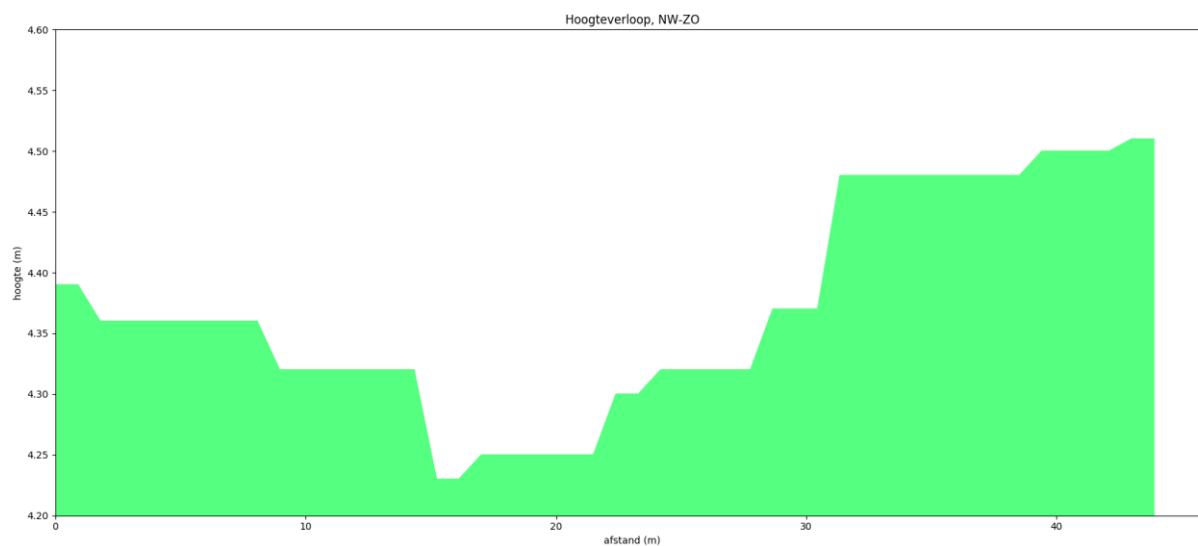

Figuur 9: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de waterlopen (Bron: Geopunt).

Figuur 10: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

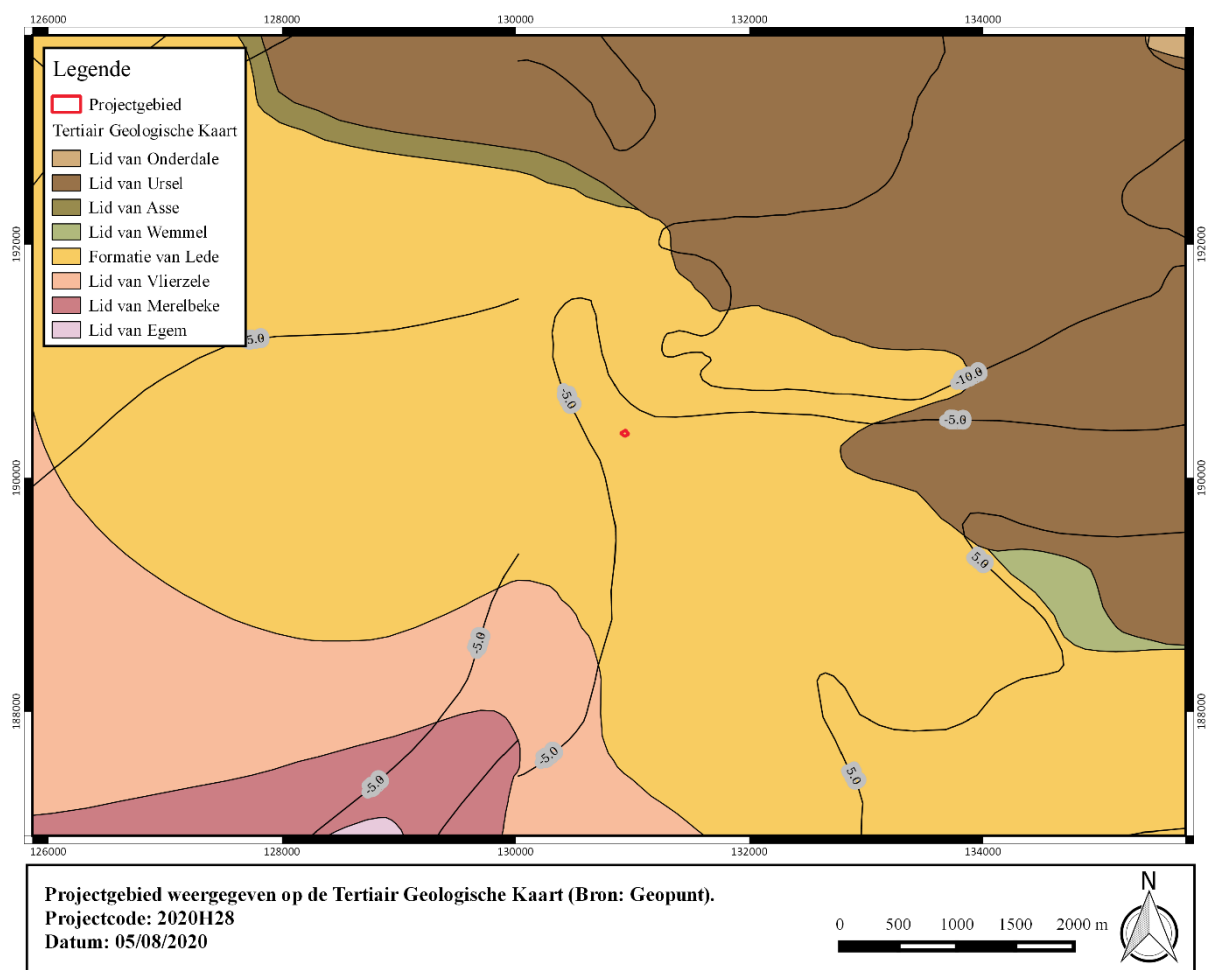

Figuur 11: Hoogteverloop, NW-ZO (Bron: Geopunt).

1.4.1.2 Tertiaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in de **Formatie van Lede**. Deze formatie bestaat uit ondiep-mariene zandige sedimenten en komt voor in het noorden van Oost-Vlaanderen en Brabant en in het grootste deel van Antwerpen. De formatie is opgebouwd uit kalk- en glauconiethoudend fijn zand afgezet in een kalm, kustnabij milieu met stroming vanuit de oostkust van Groot-Brittannië. De formatie is meestal ontkalkt naar het zuiden toe en er kunnen ijzeroxidecocreities voorkomen. De basis bestaat uit een grindlaagje met herwerkte fragmenten uit onderliggende afzettingen, herwerkte schelpen en *Nummulites laevigatus*. Indien de formatie niet verweerd is kan deze makkelijk herkend worden door de aanwezigheid van *Nummulites variolarius*. De formatie bevat tevens drie banken zandige kalksteen of kalkzandsteen en zijn ontstaan op niveaus die oorspronkelijk een aanrijking hebben van biogeen materiaal. Deze aanrijking komt door accumulatie van schelpfragmenten afgezet onder invloed van stormen (tempestieten) bij sporadische zeespiegeldalingen. De zandsteenbanken werden intensief ontgonnen als bouwsteen (Balegemse Steen).

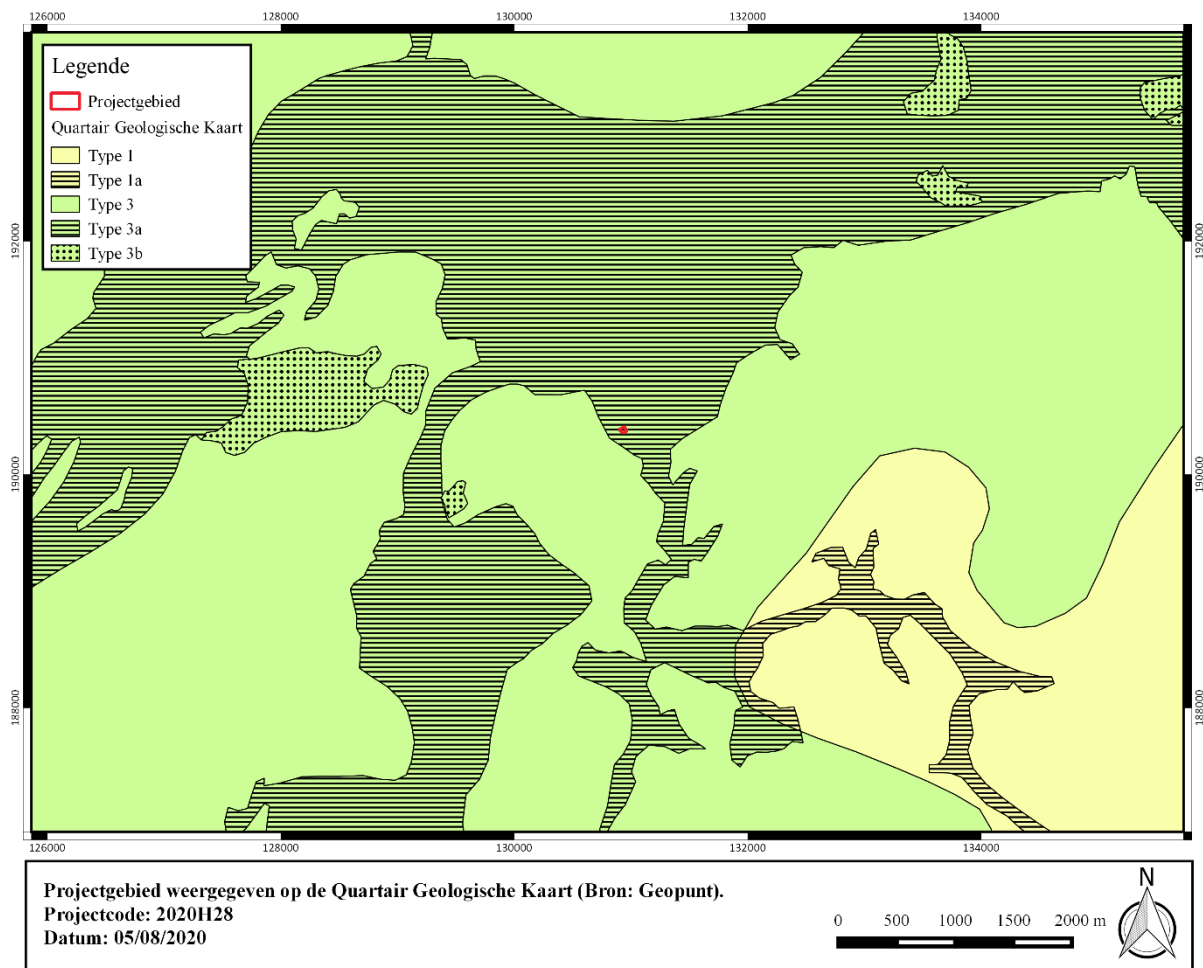

Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.1.3 Quartaire lithostratigrafie

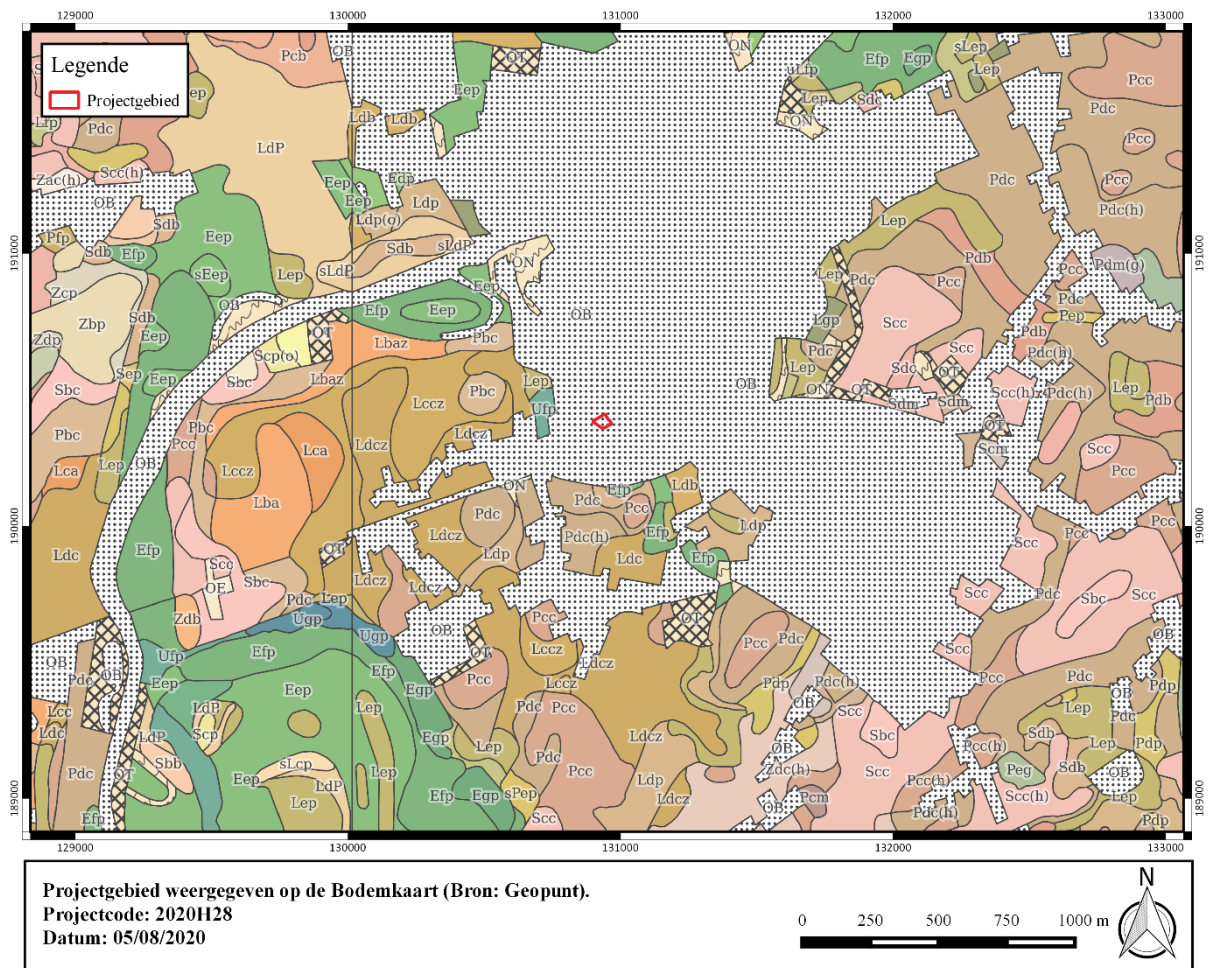
Het projectgebied is gelegen in het Quartair **Type 3a**. Het bestaat uit een basis van fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan gevolgd door een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen. Binnen deze afzetting kunnen mogelijk hellingsafzettingen van het Quartair voorkomen. Lokaal kan deze eolische afzetting afwezig zijn. De top bestaat uit een fluviatiele afzetting (organochemisch en perimarien inclus) van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal.

Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.1.4 Bodenvormingsprocessen

Het bodemtype **OB** is een kunstmatig bodemtype waarbij de natuurlijke bodem sterk verstoord kan zijn door de aanwezige verharding of bebouwing. Hierdoor is het niet altijd mogelijk de natuurlijke bodem te herkennen.

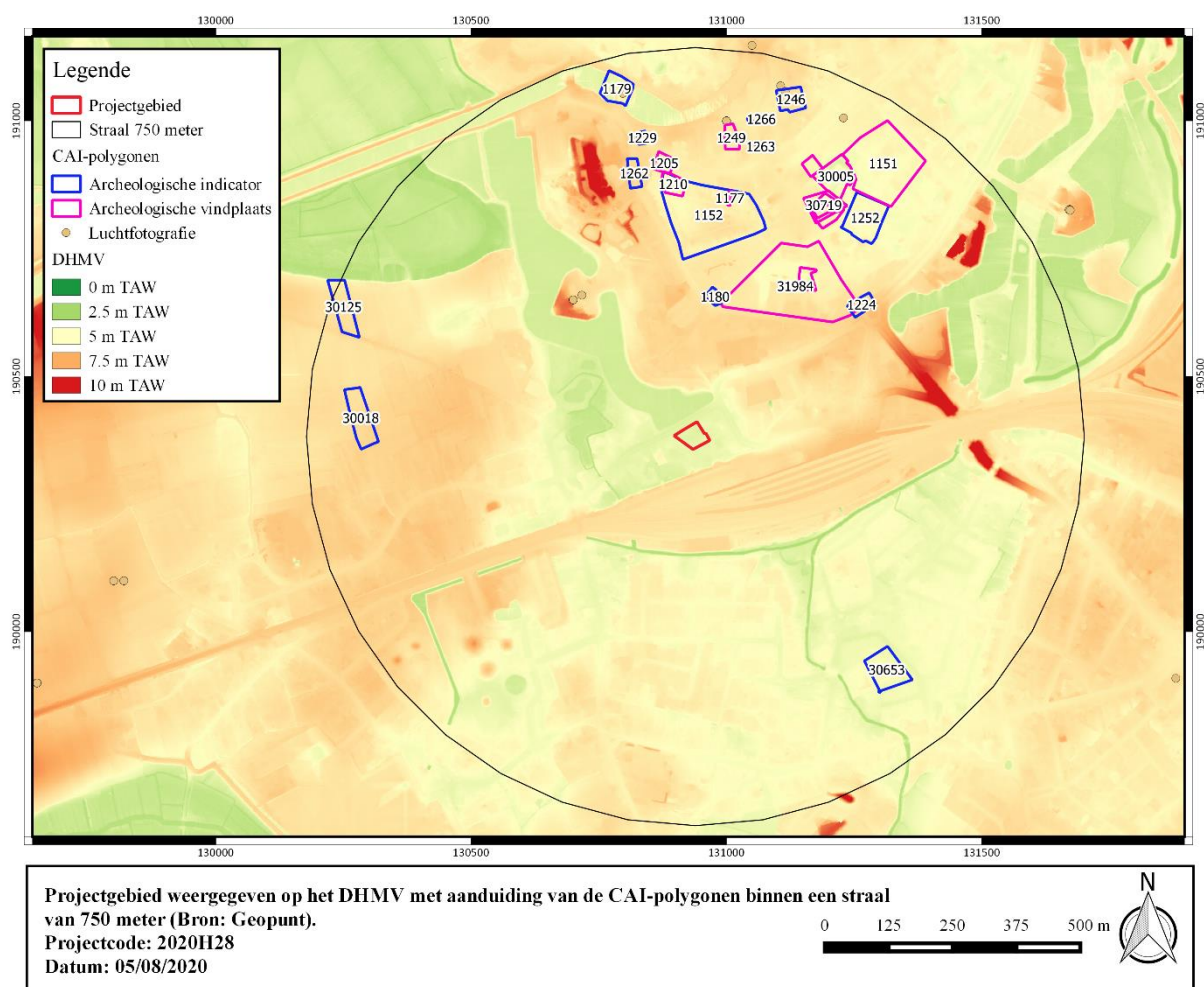
Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).

1.4.2 Historische en archeologische voorkennis

1.4.2.1 Overzicht van de gekende archeologische waarden

In de directe omgeving van het onderzoeksgebied zijn geen archeologische vindplaatsen gekend. De gekende waarden in de ruime omgeving betreffen in hoofdzaak resten van wonen en werken in de middeleeuwse stad en elementen van de laatmiddeleeuwse en vroegmoderne stadsversterkingen. Via veldprospecties ca. 750 meter ten westen van het plangebied is lithisch materiaal uit de steentijd gerecupereerd, hetgeen toch indicatief is voor een oude menselijke aanwezigheid in de regio.

Figuur 15: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen binnen een straal van 750 meter (Bron: Geopunt).

I. Archeologische vindplaatsen

1151	Opgraving Late middeleeuwen: klooster – graven – funderingen – aardewerk – tegels – helft van een arduinen grafzerk Bron: Stroobants A. 1983, Archeologisch onderzoek te Dendermonde (O.Vl.), in: Archaeologia Mediaevalis jg. 6, pp. 45-46
1177	Bouwarcheologisch onderzoek

	17 ^e eeuw: begijnhofhuisje
1205	Opgraving (1987-1988) Late middeleeuwen: Sint-Rochuskapel - funderingsresten: restanten van een godshuis en van de kapel. Ook restanten van de vroegere gebouwen op de zij- en achtergevels van de nog bestaande gebouwen (spitsboogvensters) Bron: Stroobants A. 1992, Stadsarcheologisch onderzoek te Dendermonde, <i>Archaeologia Mediaevalis</i> 15, 55-56.
1210	Opgraving Vroegmoderne tijd: dubbele rechthoekige beer- en aalput met materiaal uit de 15^e tot 19^e eeuw – aardewerk uit de 16^e eeuw Bron: Bosteels K. 1993: Vondsten uit de aalput van de infirmerie van het Begijnhof, <i>Museum- en Archiefberichten</i>, nr. 18, 6-7.
1249	Opgraving Late middeleeuwen: 2 ronde structuren met een vloer in baksteen – greppels uit de 12^e en 13^e eeuw – keramiekresten – benen kam Bron: Stroobants A. 1993: <i>Archeologie, Museum- en Archiefberichten</i>, nr. 19, 53
20018	Opgraving (1980) Late middeleeuwen: steekproeven op de voormalige begraafplaats - sterk verstoorde bodem, beendermateriaal en middeleeuwse tegeltjes - funderingsresten van de vroegere westgevel en van de noordelijke beukmuur van de kerk. Bron: Stroobants A., Hanssens F. Steyaert D., Leybaert J. & Van Vossle M., 1980-1981: <i>Archeologisch kroniek, Dendermonde 1979-1980, Gedenkschriften van de Oudheidkundige kring van het Land van Dendermonde</i>, 4de reeks, deel 5, 19
30005	Controle van werken Late middeleeuwen: pastorie - bij een controle werd de gracht die de grens vormde tussen de tuin van de pastorie en het gewezen kerkhof teruggevonden, alsook een smeedijzeren pijpsleutel uit de vroeg-gotische periode (12de eeuw- 14de eeuw) en enkele munten daterend tussen 13de eeuw en 18de eeuw Bron: Stroobants A. 1981: <i>Archeologisch onderzoek te Dendermonde (1980) (O.-Vl.)</i>, <i>Archaeologia Mediaevalis</i> 4, 41-42
30719	Opgraving (1985) Late middeleeuwen: funderingsresten Kerk van Sint-Gillis-Binnen - uit context verplaatste grafzerken en sporen van begraving Bron: Stroobants A. 1986: <i>Jaarverslag 1985 van de Werkgroep Archeologie en Monumentenzorg</i>, Cronycke, maart 1986, 6-7.
31984	Opgraving (2007, 2010)

	Volle middeleeuwen: afvalputten, grachten Late middeleeuwen: klooster – vlakgraf – pad 15e eeuw Bron: Vervoort R. 2007: Archeologisch onderzoek naar het Birgittinessenklooster, Cronycke. Mededelingenblad van de Oudheidkundige Kring van Dendermonde, jaargang 23, september 2007, 7-10.
162181	Mechanische prospectie (2012) Late middeleeuwen: halfronde kuil waarin een 14de-eeuwse scherf werd aangetroffen; wellicht gaat het om de onderkant van een paalspoor – bakstenen muurresten 17^e eeuw: aardewerk 18^e eeuw: beerput - muurresten 19^e eeuw: woonhuis met grachtje Bron: Janssens D. e.a. 2012, Archeologische prospectie met ingreep in de bodem aan de Oude Vest 10-18, Dendermonde, BAAC Vlaanderen Rapport 33
214767	Opgraving (2013) Late middeleeuwen: afvalkuilen/beerkuilen 17e eeuw: muurresten, greppel Bron: Vervoort R. 2017: Archeologische opgraving Dendermonde-Brusselsestraat Fase II 'Mariatroon', BAAC Vlaanderen Rapport 399, Gent.

II. Archeologische indicatoren

Historisch-cartografische en iconografische data

1152	Indicator cartografie Late middeleeuwen: Sint-Alexiusbegijnhof
1179	Indicator cartografie Late middeleeuwen: sluizen - het stroombekken en de sluizen waren gebouwd uit een grijze zandsteen 17^e eeuw: molens
1180	Indicator cartografie Late middeleeuwen: molen
1224	Indicator cartografie Late middeleeuwen: Brusselse poort (stadspoort)
1229	Indicator cartografie

	16 ^e eeuw: schorswindmolen
1246	Indicator cartografie 16 ^e eeuw: prinsenhof - kapucijnenklooster
1252	Indicator cartografie Late middeleeuwen: Sint-Gillishospitaal °1259 17 ^e eeuw: Klooster van de Maricolen
1254	Indicator cartografie Late middeleeuwen: Kapel van Sint-Jan Baptist - volgens de traditie de oudste bidplaats van Dendermonde, maar groeide niet uit tot parochiekerk
1262	Indicator cartografie 17 ^e eeuw: sluis op een kunstmatig aangelegde gracht die deel uitmaakte van de 11de eeuwse zuidelijke stadsgracht (het verlengde van de Oude Vest). De gracht sloot in het westen aan op de Vliet. Deze sluis diende om de watertoevoer naar de stadsmolens te regelen.
1263	Indicator cartografie Volle middeleeuwen: Torrepoort (stadspoort)
1266	Indicator cartografie Late middeleeuwen: Koornhuis
30653	Indicator cartografie 18 ^e eeuw: site met walgracht

Veldprospecties

30018	Veldprospectie Neolithicum: mogelijk fragment van een gepolijste bijl
30125	Veldprospectie Steentijd: lithisch materiaal Late middeleeuwen: aardewerk

1.4.2.2 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen

Het ontstaan en de historische evolutie van Dendermonde wordt voor een groot deel bepaald door haar ligging bij twee rivieren, namelijk de Schelde en de Dender. De historische kern is gelegen in een laag gebied variërend tussen 4.5 – 7.0 m TAW. Door de uitgestrekte bebouwde oppervlakte is de oorspronkelijke microtopografie en bodemgesteldheid in de oudste stadskern niet gekend.

Over het pre-middeleeuwse Dendermonde zijn weinig gegevens gekend, hoewel in het verleden wel reeds vondsten uit de steentijd, bronstijd, ijzertijd en Romeinse tijd zijn gelokaliseerd. De oudste verwijzing naar de stad gaat terug tot 1087 in de naam van de toenmalige heer, Rainghotus de Thenremonde. In oorsprong zijn er twee kernen te onderscheiden van waaruit de stad zijn groei zou kennen. Een eerste situeert zich ter hoogte van de Koornaard, Vlasmarkt geheten, de tweede situeert zich op de linkeroever van de Dender waar de door de Visgracht omsloten burcht van Dendermonde gelegen was. Ten westen van het burchtareaal situeerde zich het voorhof dat thans de Grote Markt vormt. De heren van Dendermonde zorgden voor de uitbouw van een pre-stedelijke nederzetting, waardoor Dendermonde zich ontwikkelde tot een belangrijk centrum dat in 1233 stadsrechten kreeg van Robrecht de Bethune.

Geen enkele historische bron geeft aan wanneer de eerste stadsversterking werd opgericht. Een eerste verwijzing naar de versterking is in een oorkonde uit de late 12^e eeuw. In de tweede helft van de 14^e eeuw, toen de stad onder het rechtstreekse bestuur viel van de Vlaamse graaf Lodewijk van Male werden de stadswallen verstevigd en uitgebreid. In 1380 bij de inname van de stad door de Gentenaars werden de stadspoorten en de omwalling beschadigd. De heropbouw van de stadsmuren zou verscheidene jaren in beslag nemen. De nieuwe stadomwalling had bakstenen stadsmuren die op regelmatige afstand waren voorzien van torens en stadspoorten ter hoogte van de invalswegen. Deze laatmiddeleeuwse stadsomwalling, zoals ze onder meer te zien is op het stadsplan van Deventer, blijft tot op heden bewaard in de ruimtelijke structuur van de stad. In de periode 1577-1578 werd omwille van de evoluties in de toenmalige artillerie door het stadsbestuur beslist om de middeleeuwse stad te moderniseren tot een gebastioneerde versterking. De gravure van Sanderus uit 1640 geeft een goed beeld van de stad in de 17^e-eeuwse vorm. In 1706, tijdens de Spaanse Successieoorlog, werd de stad grotendeels in puin geschoten. Hierop volgde een heropbouw in 1708 naar de principes van Vauban. Op het eind van de 18de eeuw liet Jozef II de versterking ontmantelen, maar na het Congres van Wenen werd de stad vanaf 1816 opnieuw versterkt, als onderdeel van de Wellingtonlinie tegen Frankrijk. Tot vandaag zijn aan de zuidwest-, zuid- en oostzijde van de stad relictten bewaard van de bastions met bijhorende waterpartijen. De verdwenen bastions rondom de stad zijn ook nog vrij goed in de huidige percelering te traceren.³

³ Inventaris Onroerend Erfgoed

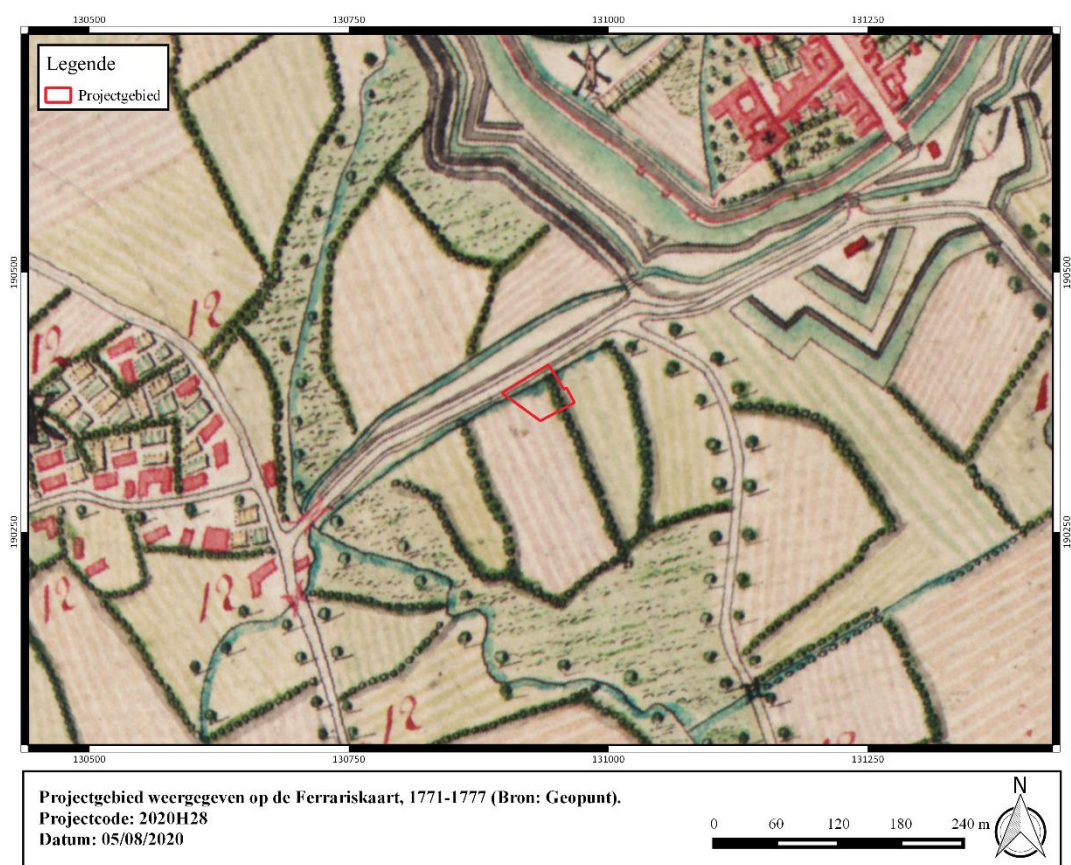
1.4.2.3 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen

De Deventerkaart geeft geen bebouwing weer binnen de projectgrenzen. Het terrein is gelegen langsheen een weg die de verbinding vormt tussen de stadskern van Dendermonde en het gehucht *Boonwyck*, dat zich ca. 500 meter ten zuidwesten situeert. Deze ligging langsheen een wegtracé dat twee kernen verbindt, indiceert een verhoogde verwachting naar bewoningssporen.

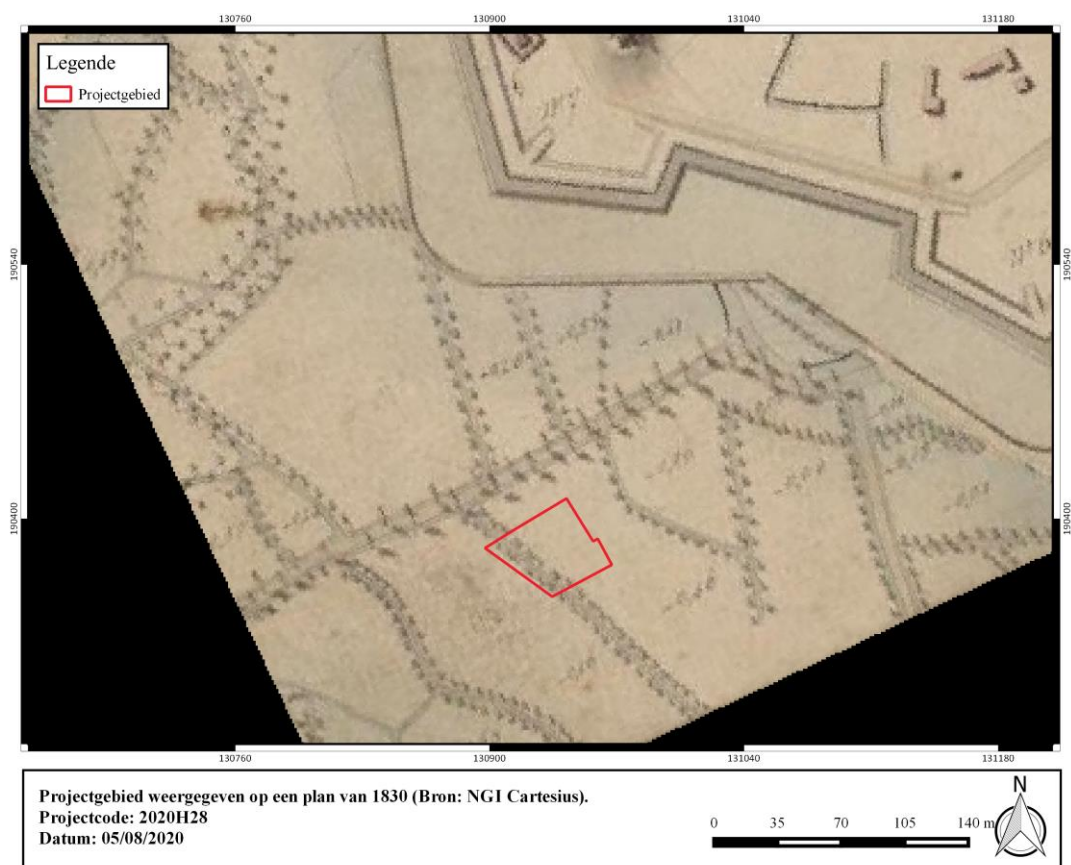
De Ferrariskaart karteert het plangebied als akker. Het noordelijk terreindeel wordt aangesneden door een waterloop. De 19^e-eeuwse kaarten karteren het plangebied tevens buiten de stad en de stadsversterkingen. De waterloop aan de noordzijde van het plangebied wordt aangeduid met de benaming Denderbellebroekbeek. Gelet op de ligging precies buiten de stadsversterkingen, in het schotsveld van de verdediging, was het plangebied vermoedelijk minder geschikt voor bewoning gedurende de vroegmoderne periode. In 1837 werd het station van Dendermonde gerealiseerd. De navolgende decennia was er een geleidelijke uitbreiding van het aantal treinverbindingen. De regio rondom het station is in de tweede helft van de 19^e eeuw en de 20^e eeuw opgenomen in het stadsweefsel. Op de topografische kaart van 1930 is een gebouw waar te nemen aan de straatzijde van de Burgemeester Portmanslaan.

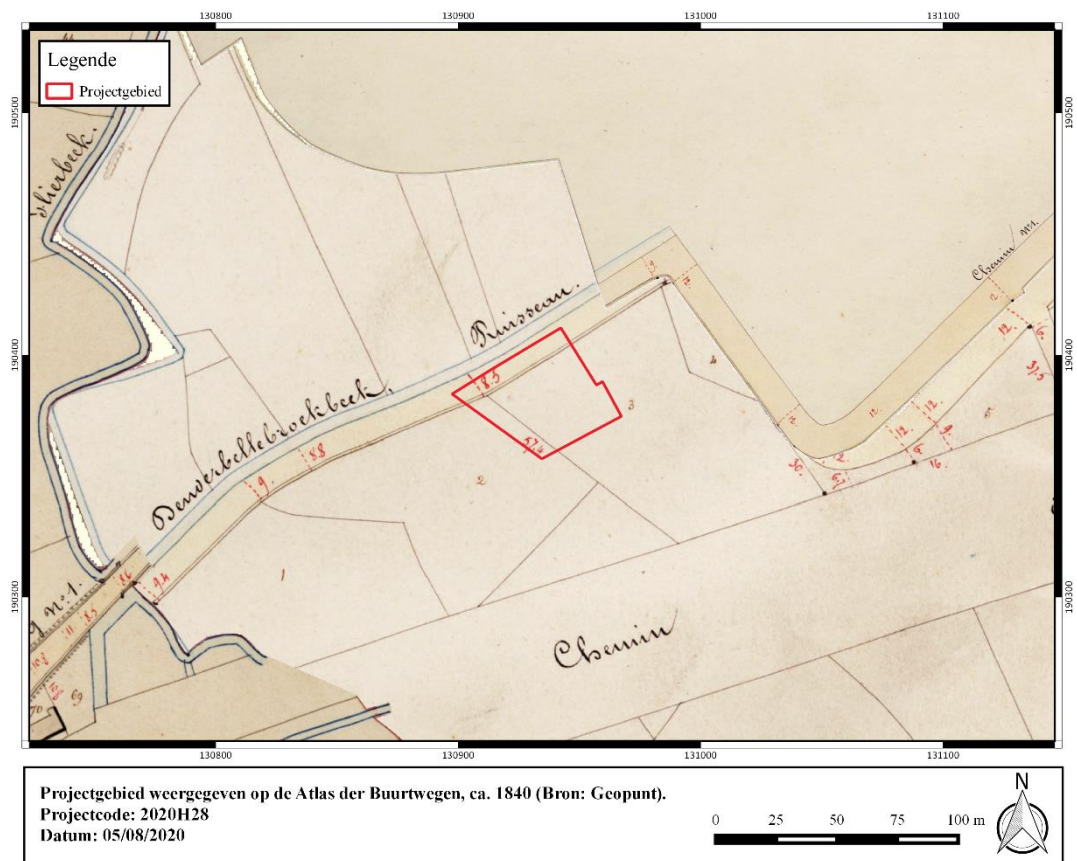
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, ca. 1560 (Bron: NGI Cartesius).

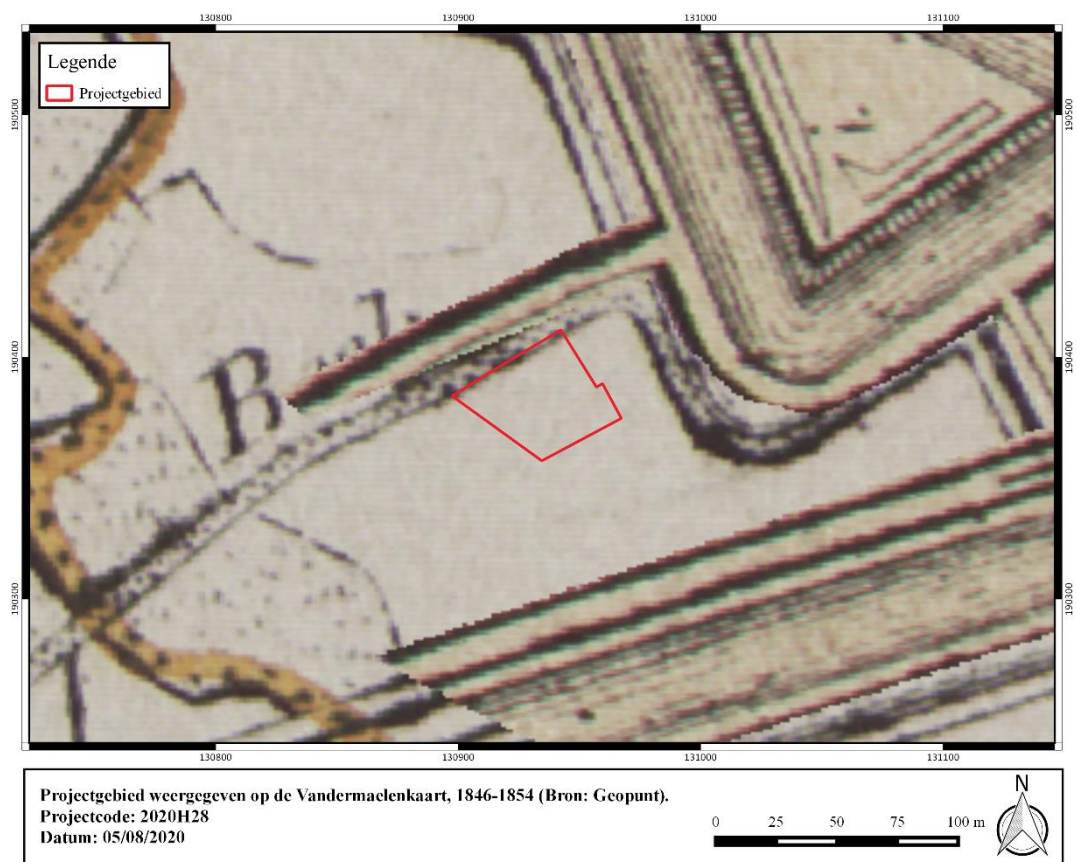
Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).

Figuur 18: Projectgebied weergegeven op een plan van 1830 (Bron: NGI Cartesius).

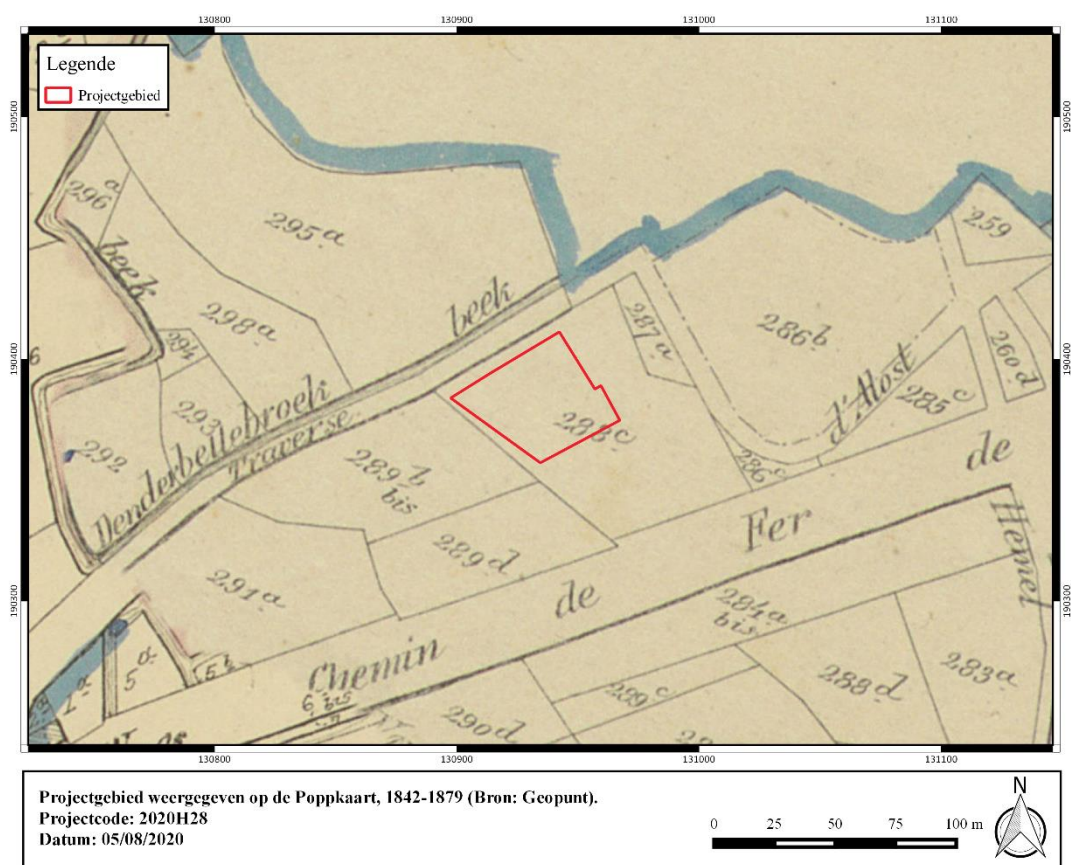

Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).

Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de Vandermaelenkaart, 1846-1854 (Bron: Geopunt).

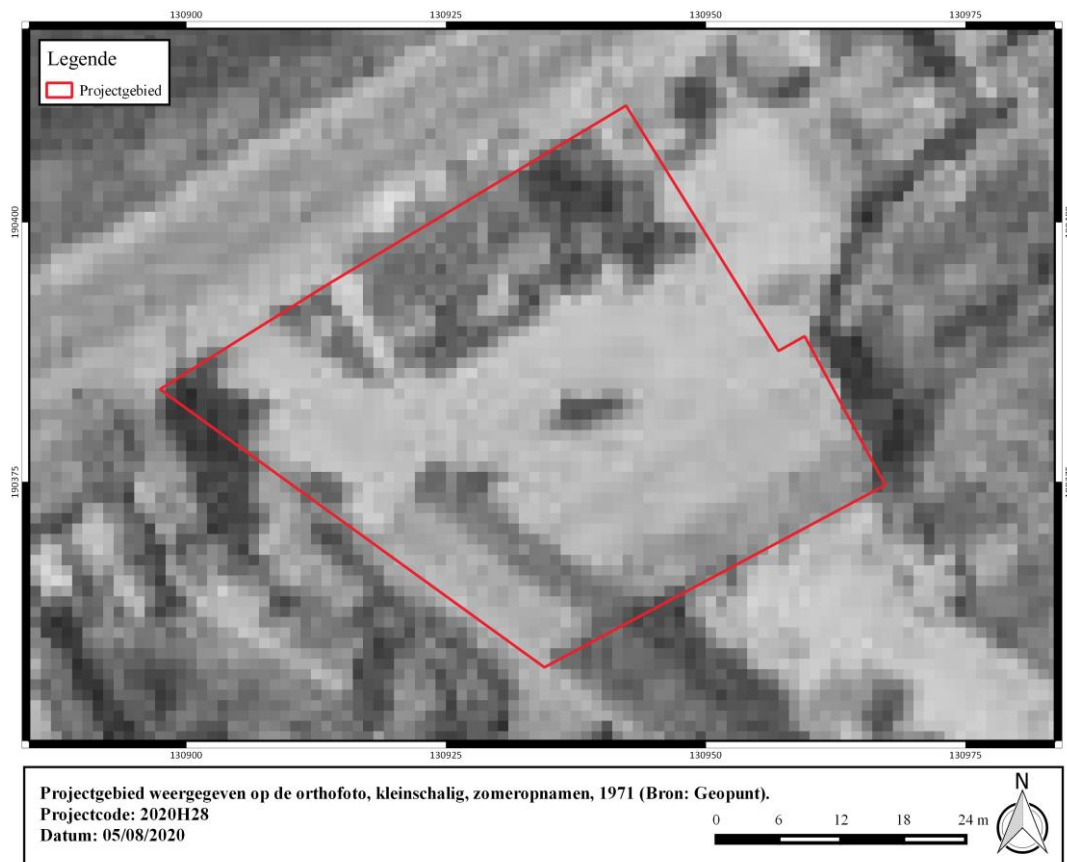
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).

Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van 1930 (Bron: NGI Cartesius).

1.4.2.4 Huidige gebruik en verstoringen

De orthofotosequentie geeft een beperkte evolutie weer in het bodemgebruik binnen de contour van het plangebied. Reeds op de oudste luchtopname is de huidige toestand waar te nemen.

Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).

Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).

Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).

Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).

Figuur 27: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).

1.5 Synthese

De opdrachtgever plant de sloop van de bestaande bebouwing en het bouwrijp maken van het terrein. Het projectgebied is ca. 1962 m² groot en wordt ingenomen door een woning en loods. Het overige terreindeel is grotendeels verhard. Deze infrastructuur wordt integraal gesloopt, funderingen worden uitgedolven en vervolgens wordt het terrein genivelleerd.

Dendermonde is gelegen op de plek waar de Dender en Vondelbeek of Brabantse beek uitmonden in de Schelde. De Quartairgeologische kaart geeft ter hoogte van het onderzoeksgebied een profielopbouw weer van Holocene fluviatiele afzettingen die rusten op een sokkel van mogelijks afwezige eolische afzettingen en fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan. Vanwege de aanwezige bebouwing geeft de bodemkaart geen informatie weer met betrekking tot bodemopbouw of bewaringscondities ter hoogte van het onderzoeksgebied of de omgeving.

Uit de cartografische bronnen kan afgeleid worden dat het onderzoeksgebied zich buiten de historische stadskern van Dendermonde bevindt. Op de Deventerkaart is te zien dat het terrein zich ten zuidwesten van het stadscentrum situeert. Het onderzoeksgebied bevindt zich net ten zuiden van een weg die grofweg het verloop van de huidige Burgemeester Portsmanlaan volgt en de verbinding vormt tussen de Brusselse Poort en het gehucht 'Boomwyck'. Op de 16^e-eeuwse kaart is geen bebouwing weergegeven in de omgeving van het projectgebied. Op de Ferrariskaart is te zien hoe het terrein tijdens de 18^e eeuw in gebruik is als akkerland. De omgeving van het terrein blijft vrij van bebouwing. In het uiterste noorden is een waterloop afgebeeld die op 19^e-eeuwse kaarten de 'Denderbellebroekbeek' wordt genoemd. Op de 19^e-eeuwse kaarten is te zien hoe deze waterloop stelselmatig wordt omgeleid en uiteindelijk wordt opgenomen binnen de jongste stadsomwalling. In 1837 wordt ten zuiden van het onderzoeksgebied het station van Dendermonde gerealiseerd. Vanaf dat moment wordt de omgeving van het onderzoeksgebied stelselmatig opgenomen binnen het stedelijk weefsel van de stad. Op de orthofotosequentie van de voorbije decennia is weinig tot geen evolutie te zien. Vanaf het luchtbeeld van de jaren '80 is de huidige toestand herkenbaar.

In de directe omgeving van het onderzoeksgebied zijn geen archeologische vindplaatsen gekend. De gekende waarden in de ruime omgeving betreffen in hoofdzaak resten van wonen en werken in de middeleeuwse stad en elementen van de laatmiddeleeuwse en vroegmoderne stadsversterkingen. Via veldprospecties ca. 750 meter ten westen van het plangebied is lithisch materiaal uit de steentijd gerecupereerd, hetgeen indicatief is voor een oude menselijke aanwezigheid in de regio.

Op basis van de beschikbare gegevens dient in de omgeving van het onderzoeksgebied uitgegaan te worden van een trefkans inzake archeologisch erfgoed. Vanwege de ligging langs een beek en op de rand van het uitgestrekte alluvium van Dender en Schelde dient ter hoogte van het onderzoeksgebied uitgegaan te worden van een trefkans inzake artefactensites. De cartografische bronnen geven aan dat het terrein zich buiten de historische stad bevond. Hierdoor dient evenzeer rekening gehouden te worden met de eventuele aanwezigheid van resten van landelijke bewoning, begraving of andere activiteiten in de vorm van bodemsporen. Daartegenover staat echter dat het terrein integraal bebouwd en verhard is. Mogelijk is het bodemarchief hierdoor verstoord en kan verder onderzoek, in eender welke vorm, niet langer leiden tot wezenlijke kenniswinst. In de eerste plaats dienen de bodemopbouw en verstoringsgraad geëvalueerd te worden. Mocht blijken dat lokaal bodemhorizonten zijn bewaard die indicatief kunnen zijn voor gunstige bewaringsomstandigheden met betrekking tot artefactensites worden deze bemonsterd in een verkennend grid. In het geval van een positieve staalname wordt dit onderzoek in functie van artefacten aangevuld met waarderende

archeologische boringen en/of testvakken. Met betrekking tot resten van bewoning, begraving of andere activiteiten in de vorm van bodemsporen is een proefsleuvenonderzoek de meest geschikte onderzoeksmethode.

2 Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2020

AGIV

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

NGI Cartesius

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.